

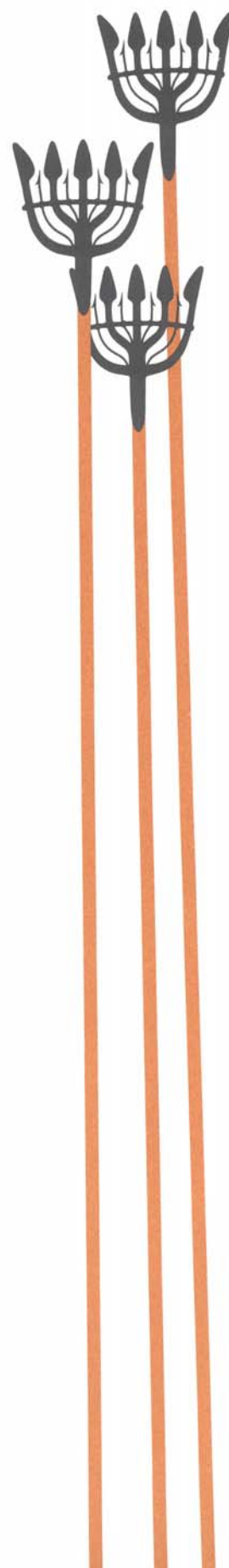
Torkö 1:1 och 1:3

Listerby socken, Ronneby kommun

Särskild arkeologisk utredning

Blekinge museum rapport 2005:13
Mikael Henriksson

Bakgrund

Som en del av det pågående detaljplanearbetet för del av fastigheterna Torkö 1:2 och 1:3 beställde Ronneby kommun vintern 2005 en särskild arkeologisk utredning av Blekinge museum. Efter att beslut tagits av länsstyrelsen (Dnr 431-6604-04) genomförde Länsmuseet det arkeologiska fältarbetet under tidig vår 2005. Föreliggande rapport redovisar de framkomna resultaten från detta arbete, och den avses utgöra ett antikvariskt underlag för ärendets fortsatta hantering.

Fig.1 – Torkö i förhållande till Ronneby tätort.

Topografi och kulturhistoria

Torkö ligger i den västra delen av Listerby skärgård i mellersta Blekinge, fågelvägen beläget ca 8 km SO om Ronneby tätort. Det aktuella utredningsområdet ligger på öns norra del (bilaga 1), vilken huvudsakligen präglas av åker- och betesmark samt mindre partier av blandskog. Höjdmässigt ligger området uteslutande mellan 5 och 10 möh med enstaka partier hällmark på nivåer omkring 15 möh.

Beträffande öns kulturmiljöer är det uteslutande 1900-talets stenhuggeriverksamhet på öns södra hälft samt de medeltida klosterlämningarna i norr som tilldragit sig publikt intresse genom åren. Under historisk tid är det framför allt i anslutning till öns två stamfastigheter som marken nyttjats för jordbruket, vilket framgår med all tydlighet vid studier av Häradskartan från 1915-19.

Fig.2 – Torkös kulturmiljöer under 1910-talet

Utredningens genomförande

Den särskilda utredningen utfördes under ett antal dagar i april månad 2005. De inledande arkiv- och kartstudierna kompletterades så småningom med en allmän fältinventering, varvid miljöerna dokumenterades med digitalkamera. Inom de antikvariskt mest lovande partierna av utredningsområdet utfördes dessutom sökschaktningar efter eventuella, under markskiktet dolda arkeologiska lämningar. De arkeologiska söschakten placerades inom eller strax invid de planerade tomternas lägen, med syfte att få en så representativ bild av området som möjligt. Schakten har sedan mätts in för hand och slutligen efterdigitaliserats mot fastighetskartan och RT-90 i datorprogrammet ArcView 8.

Resultat

De resultatmässiga skillnaderna mellan de gjorda sökschakten är så pass små att beskrivningen av dem kan göras tämligen summarisk. Den sammanlagda schaktlängden uppgick till knappt 250 löpmeter, fördelat på 13 meterbreda sökschakt inom tre av utredningens delområden (bilaga 2). Det generella schaktdjupet uppgick till mellan 0,5 och 0,6 meter. I stort sett överallt överlagrade matjorden en undergrund bestående av gulbrun till rostfärgad moränsand, vilken dock fläckvis kunde övergå i partier med inslag av silt och lera. Sporadiskt påträffades markfasta block vid schaktningen (se bilaga 2 schakt 3, 4 resp. 13) och ställvis kom berget i dagen på enbart 0,2 meters djup (se bilaga 2 schakt 5). Avsaknaden av arkeologiskt intressanta spår var i stort sett total med undantag för en möjlig härdrest i den norra delen av schakt 12 (bilaga 2). Tydligt är att århundraden av intensivt jordbruk raderat eventuella äldre lämningar på de mest brukade lägena. Inte minst en hög grad av stenlyft och djupgående plogspår vittnar om detta.

I samband med den särskilda utredningens inventeringsarbete framgick det att utredningsområdet grovt kunde indelas i fyra olika delområden med hänsyn till topografi och nutida markanvändning (bilaga 1). **Delområde 1** är delvis bevuxet med ekblandskog, men inbegriper även omfattande partier hållmark. Området nyttjas idag i sin helhet som hagmark.

Fig.3 - Hållmark inom Delområde 1, fotograferad mot N.

Delområde 2 omfattar i huvudsak öppen åkermark, vilken i samband med utredningen betades av nötkreatur. Marken är omgärdad av stenmurar och den är i hela sin sträckning exponerad mot havet. I norr finns ett mindre skogsparti bevarat.

Delområde 3 utgörs till del av halvöppen och förbuskad betesmark, vilken i N och S övergår i lövskogsbevuxna miljöer, dominerade av björk. Fossil åkermark N om det föreslagna planområdet inbegriper omfattande partier av ålderdomlig röjningssten, åkerhak och terrasskanter.

Fig.4 – Omfattande äldre odlingsröse inom Delområde 3.

Inom **delområde 4** är både de två stamfastigheterna men också den medeltida klosteranläggningen (se Fornminnesregistret RAÄ 78, Listerby sn) belägna. Området präglas av både skogbevuxna höjdparter och mot havet sluttande åkermarker.

Diskussion

Torkö är en del av Listerbyskärgården, som till stora delar utgör riksintresse för natur- och kulturmiljövården. Skärgårdsområdet har här en närmast unikt orörd karaktär, och i fallet Torkö har ett nybyggnadsskede blivit aktuellt först de senaste åren.

Det agrarhistoriska landskapets närmast statiska utformning på Torkö kan tydligt följas genom studier av såväl ett äldre kartmaterial som dagens, synliga fysiska spår. De två ursprungliga stamfastigheterna på Torkö har dock genomgått ganska kraftiga förändringar under 1900-talets senare del, och de senast anlagda tomterna har etablerats i anslutning till det befintliga vägstråket. I enlighet med tidigare utlåtanden är det fortsatt Blekinge museums mening att det ur kulturmiljösynpunkt är möjligt med viss nyetablering av bostadshus på Torkö. Med syfte att inte splittra och förstöra de agrara kulturmiljöerna genom exponerad nyetablering i norr är det dock av stor vikt att den redan påbörjade processen med förtätning av befintlig bebyggelse fortsätter. De föreslagna alternativa tomterna bör därför bebyggas och även fortsättningsvis kompletteras genom nyetablering främst i lucktomter.

Fig.5 – Alternativ tomtplacering fotograferad mot N. I bakgrunden sökschakt 1.

Delar av de aktuella miljöerna på Torkö utgör riksintresse för det rörliga fritidslivet och på sikt är en tydlig kanalisering av den sannolikt ökande, framtida turismen önskvärd. Etablering av bilparkering liksom noggrann skyltning och uppmärkning av besöksmål och eventuella vandrings slingor skulle kunna ingå i ett sådant helhetsgrepp kring öns estetiskt

och pedagogiskt tilltalande kulturmiljöer. Som en del i ett sådant arbete bör även ingå ett tillgängliggörande av ruinerna efter Sankta Klaras kapell på öns NÖ spets (se bilaga 2: RAÄ 78). Denna lokal hyser en Blekinge läns mest intressanta medeltidslämningar vilken, efter hårdhänt hantering under 1900-talet, förtjänar ett betydligt bättre öde.

Figurförteckning

- Fig.1 – Torkö markerat på fastighetskartan.
Fig.2 – Torkö enligt Häradskartan 1915-1919.
Fig.3 - Hällmark inom Delområde 1, fotograferad mot N.
Fig.4 – Omfattande äldre odlingsröse inom Delområde 3.
Fig.5 – Planerad alternativplacering av tomt inom Delområde 4.

Bilagor

- Bilaga 1 – Delområden inom utredningsområdet markerade på fastighetskartan.
Bilaga 2 – Planerade fastigheter och sökschakt markerade på fastighetskartan.

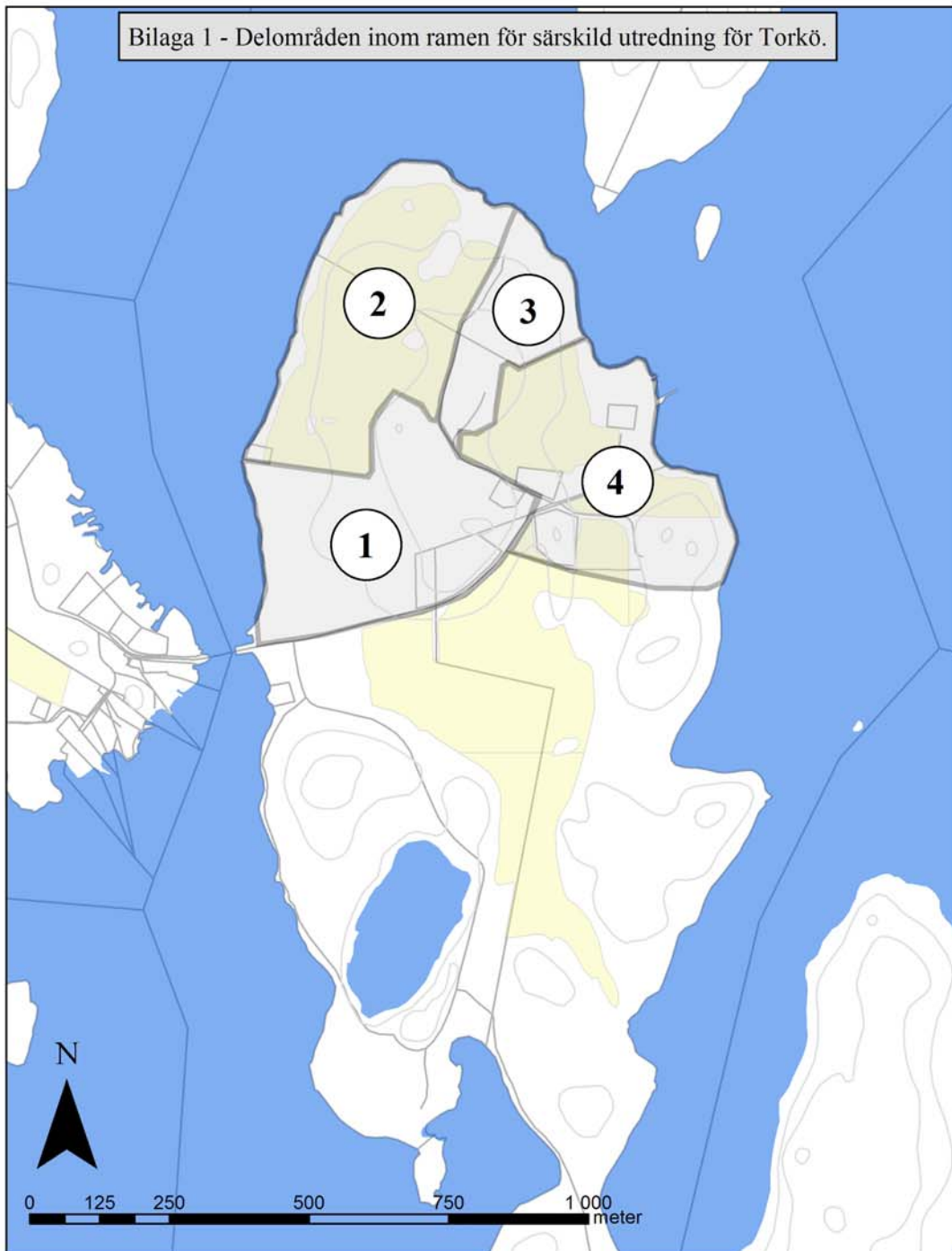
Referenser

Fornlämningsregistret
Häradskartan för Blekinge län 1915-19, Blad 38 Hasslö
Fastighetskartan för Blekinge län.

Administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr och datum för beslutet:431-6604-04, 2005-02-22
Blekinge museum dnr: 140-293-05
Undersökningstid: 2005-04-12
Personal: Mikael Henriksson
Läge: Fastighetskartan blad 3F5e Yxnarum
Koordinatsystem: Plan 2,5 gon W Blekinge 10.
Koordinater för undersökningsytans sydvästra hörn: x: 6225391 y: 1474743
Dokumentation: Mätdata och 40 digitala fotografier förvaras i Blekinge museum.
Fynd: Inga tillvaratagna
Kartanvändning: ©LMV, Gävle, 2005 resp. ©LMV Årende nr M2005/2857
©LMV 2005. Ur Historiska Kartor™

Bilaga 1 - Delområden inom ramen för särskild utredning för Torkö.

Bilaga 2 - Planerade tomter samt grävda sökschakt

